

Vlaanderen
is omgeving

Online BENELUX-CONFERENTIE 18 en 19 november 2021

Organisatie: Duurzaam Educatiepunt van de Vlaamse overheid
en het Secretariaat-Generaal van de Benelux.

VERSLAG

DEPARTEMENT
OMGEVING

vlaanderen.be/duurzaameducatiepunt

Online BENELUX-CONFERENTIE 18 en 19 november 2021

VERSLAG

COLOFON

Departement Omgeving

www.vlaanderen.be/duurzaameducatiepunt
educatie.omgeving@vlaanderen.be

Vormgeving

Big Boom

v.u. Peter Cabus, Secretaris-Generaal Departement Omgeving
Koning Albert II-laan 20, bus 8, 1000 Brussel

Inleiding

Deze conferentie was de tweede stap van een trilogie van Benelux-conferenties rond de link tussen NME/EDO en duurzaam ruimtegebruik. In 2019 startte Luxemburg de trilogie met '[Interregionale waarden - Een wereld in verandering: duurzaam leven zonder grenzen?](#)'. Wallonië zal afronden in 2023.

De voorbereiding van deze Benelux-conferentie verliep net iets anders dan gepland. De prachtige Handelsbeurs te Antwerpen zou in november 2020 het decor zijn voor het tweede deel van de Benelux-trilogie rond ruimte. De uitbraak van de corona-pandemie deed ons beslissen om de conferentie met één jaar uit te stellen. In het voorjaar van 2021 voorspelde men een tweede coronagolf voor het najaar. We speelden op 'zeker' en beslisten om de conferentie volledig online te laten doorgaan. Achteraf bekeken een zeer verstandige beslissing... met een bijkomend voordeel: de keynotes en de workshops zijn nog altijd te herbekijken op onze [website](#).

Ter voorbereiding van deze conferentie ontvingen de deelnemers een 'kick-off tekst' die een inleiding gaf op het thema.

Benelux-conferentie 2021: kick-offtekst

Een Benelux-conferentie over 'Educatie voor duurzaam ruimtegebruik' lijkt op het eerste gezicht verder af te staan van natuur- en milieueducatie, waar de roots liggen van velen van ons. Met deze tekst willen we het thema van de conferentie en het verband tussen educatie voor duurzame ontwikkeling (EDO) en ruimtegebruik verhelderen.

We kozen de titel 'Ruimte voor EDO' omwille van zijn dubbele betekenis. Enerzijds ijveren we voor meer spreekwoordelijke ruimte en aandacht voor EDO in onze samenleving, onder andere bij processen die vorm geven aan hoe we onze ruimte inrichten en gebruiken. Anderzijds willen we de betekenis en effecten van ruimtegebruik meer onder de aandacht brengen van EDO-professionals. We beschouwen educatie voor duurzaam ruimtegebruik immers als een essentieel onderdeel van EDO.

Het taalgebruik en de woordkeuze bij dit thema zijn niet zo evident. Wat verstaan we precies onder 'ruimte', 'plaats', 'plek', 'omgeving', 'regio' 'landschap'? En hoe vertalen we deze woorden naar het Frans? 'Espace', 'lieu', 'place', 'environnement', 'paysage'? Wanneer het gaat over educatie, komen we volgende termen tegen: ruimte-educatie, omgevingsleren, regio-leren, place based learning, locally relevant themes/teaching (LORET) ... Wij houden het voorlopig bij 'educatie voor duurzaam ruimtegebruik'. Een mondvol maar het zegt waarover het gaat.

Relevantie van het thema 'duurzaam ruimtegebruik'

Als duurzaamheidsthema is ruimtegebruik misschien nog relatief nieuw, maar voor natuur- en milieueducatie is het dat zeker niet. Waarom welk plantje op een bepaalde plek voorkomt, woekert of verdwijnt, wordt gekaderd in het grotere geheel van de omgeving met al zijn specifieke (a)biotische factoren. Door de klimaatverandering, wateroverlast en -tekorten, de toenemende druk op open ruimte en de impact daarvan op onze fysieke en mentale gezondheid, wordt ruimtegebruik steeds meer een thema met brede maatschappelijke impact. Een duurzame en doordachte omgang met onze ruimte is urgenter dan ooit. De actualiteit drukt ons immers met de neus op de feiten. De vorige jaren kenden we lange periodes van droogte waardoor huizen scheurden, oogsten mislukten en drinkwatervoorziening in het gedrang kwam. Deze zomer ondervonden we dan weer de consequenties van intense regens, volgens experts ten gevolge van klimaatverandering en ondoordacht ruimtegebruik. De neerslag van half juli veroorzaakte in de Benelux een nooit geziene waterrellende. Ondoordacht ruimtegebruik, zoals te veel verharding van oppervlakten en ontbossing in valleigebieden, had onomstotelijk invloed op de ernst van de overlast. Klimaatrobust ruimtegebruik is één van de belangrijkste pijlers van klimaatadaptatie.

Een ander voorbeeld van de relevantie van duurzaam ruimtegebruik is te vinden in de coronapandemie en de manier waarop de overheden die hebben aangepakt. Of het onoordeelkundig omgaan met natuurlijke habitats de oorzaak is van de pandemie laten we in het midden. Feit is wel dat de maatregelen die genomen werden om de verspreiding van het virus in te dijken, velen (terug) hebben doen kennis maken met de eigen, lokale omgeving. We hebben massaal ervaren wat de waarde is van een kwalitatieve leefomgeving en de nabijheid van groen, natuur, rust ... voor onze mentale gezondheid. Het is dus belangrijk om voldoende kwaliteitsvolle en voor iedereen toegankelijke publieke ruimte te vrijwaren.

Nu de economie zich terug op gang trekt, lijken we te hervallen in het mantra van 'eeuwige' groei. Hoe meer groei - in de zin van hoe groei nu meestal gedefinieerd wordt -, hoe meer nieuwe open ruimte wordt gebruikt. Wanneer de natuur dan ook nog eens ruimte komt 'terugvragen' bv. door overstromingen of door de noodzaak van meer water en groen in een stad tegen de hitte, maakt dat het debat over ruimte nog meer op de agenda komt.

Langzaam groeit het besef dat we onze houding ten aanzien van onze ruimte best bijsturen. Dit is geen gemakkelijke opdracht. Duurzaam ruimtegebruik moet niet alleen rekening houden met de ecologische grenzen van onze planeet, maar bovendien ook sociaal rechtvaardig zijn, zowel op lokaal als internationaal niveau. De andere kant van de wereld gebruiken voor bijvoorbeeld onze voedselproductie (palm- en sojaplantages) of als vuilnisbelt, kan/mag dus niet.

Gedrag kan veranderen door beleidsmaatregelen zoals de wijziging van subsidies, taxen of accijnzen,

Educatie en duurzaam ruimtegebruik

Nu natuur- en milieueducatie, educatie voor duurzame ontwikkeling en wereldburgerschapeducatie steeds meer verweven blijken, is 'ruimte' niet alleen een thema dat een plaats verdient binnen deze educaties; de fysieke ruimte vormt ook een ideale plek om dergelijke educatie vorm te geven. Maatschappelijke en natuurwetenschappelijke processen manifesteren zich immers heel vaak in de ruimte. Educatie voor duurzaam ruimtegebruik kan zowel gaan over heel kleinschalige, lokale thema's als over grote mondiale problemen. Hoe richten we onze tuin, speelplaats, straat ... in? Hoe gaan we om met 'eigenaarschap' van publieke maar ook private ruimte? Hoe behouden we de grote wouden en oceanen als 'longen van onze planeet'?

Educatie (voor duurzame ontwikkeling) gaat dus verder dan sensibiliseren. Het doet mensen verschillende standpunten onderzoeken en nadenken over voor- en nadelen van bepaalde keuzes om daarna te kunnen handelen. Het vereist daarom bepaalde competenties.

Kritisch denken veronderstelt dat men eigen waarden en normen in vraag durft stellen en het eigenbelang kan afwegen tegen dat van anderen die nu of in de toekomst, hier of elders (zullen) leven. Educatie moedigt 'outside-the-box' denken en durven dromen hoe het anders kan aan, maar zet ook aan tot handelen en experimenteren met alternatieven.

door verplichtingen (bv. voor regenwatergebruik) of door dingen te verbieden (bv. om voortuinen te verharden). Educatie is echter belangrijk om te komen tot de gewenste permanente 'mindshift'. Externe stimuli werken kortdurend, maar inzicht in een problematiek vergroot structureel het draagvlak voor bepaalde maatregelen. Een combinatie van doelgericht beleid en educatie lijkt dus het meest effectief. Educatie gaat echter verder dan sensibiliseren of een draagvlak creëren voor een bepaald beleid.

Duurzaamheidsvraagstukken zijn complex en bevatten veel elkaar beïnvloedende factoren. Daarom is systeemdenken een andere onontbeerlijke competentie. Daarenboven zijn vele elementen nog niet gekend of is het nog onvoorspelbaar hoe ze gaan evolueren. Dit vereist vertrouwen in het omgaan met onzekerheden.

Om complexe vraagstukken grondig te bestuderen hebben we kennis en samenwerking nodig vanuit heel diverse disciplines, vakken, beleidsdomeinen... Interpersoonlijke vaardigheden zijn dus nodig om open te staan voor 'andersdenkenden', met hen te overleggen en samen te werken. Daarnaast is het belangrijk dat iedereen inzicht verwerft in zijn/haar eigen rol/verantwoordelijkheid bij duurzaamheidsvraagstukken. Dit doet beroep op zelfreflectie. Bij educatie voor duurzaam ruimtegebruik gaat het dan over inzicht in de systemen die ruimtegebruik beïnvloeden en de impact van het eigen gedrag op de schaarse ruimte: bv. door hoe men woont, eet, consumeert, zich verplaatst, ontspant enz. Het is een collectief zoeken naar én uittesten van oplossingen die slechts de rente van het ecologisch kapitaal, en niet het kapitaal zelf, van onze planeet gebruiken. Sociale rechtvaardigheid is hierbij essentieel, zodat we samen bouwen aan een (globale) samenleving waar het voor iedereen – ook voor de volgende duizend generaties – goed vertoeven is.

Overzicht van programma

De opnames van keynotes en workshops staan op onze [website](#).
Wanneer je klikt op de link duurt het even vooraleer de opname begint af te spelen.

DONDERDAG 18 NOVEMBER

Introductie

Filmpje: met de fiets van het Centraal Station Antwerpen naar de Handelsbeurs, de locatie waar de conferentie zou plaatsgevonden hebben.

Welkom

- door Alain de Muysier, Secretaris-Generaal van de Benelux
- Overdracht conferentie Luxemburg 2019: Marie-Paule Kremer en Eric Schweicher
- Welkom door Vlaanderen: Jan Kielemoes, Afdelingshoofd Departement Omgeving
- Welkom door moderator Patrick Vleeschouwer, Duurzaam Educatiepunt: inleiding in thema en programma

Keynote

- Leen Gorissen 'Slimmer invullen van en omgaan met ruimte op basis van NI (Natural Intelligence) – de intelligentie die al 3.8 miljard jaar werkt.'
- Vraag en antwoord keynote

Ruimte voor **EDO in praktijk** 6 parallele sessies (T)=simultaan vertaald

- MOOSS (T) Woon de Wijde Wereld
- MOS SDGatschool: duurzaam ruimtegebruik
- GLOBELINK Jongeren en publieke ruimte
- KNAG (NDL) Geofutureschool
- DE VEERMAN 'Architelier'
- TOUS à PIED (Wallonië) (T) Chemins au naturel

Afronding eerste dag moderator

VRIJDAG 19 NOVEMBER

Introductie

- Filmpje fietstocht van hotel naar Handelsbeurs

Welkom

- + inleiding keynote moderator

Keynote

- Sven De Visscher: Leerkansen die participatie van kinderen en jongeren met zich meebrengt, en de rollen die sociale en educatieve professionals hierin kunnen spelen.
- Vraag en antwoord keynote

Ruimte voor **EDO in praktijk** 6 parallele sessies (T)=simultaan vertaald

- DUURZAAM EDUCATIEPUNT Open Kaart (T)
- KULeuven Mijn tuinlab (iSTEM project)
- GOODPLANET Nestelbossen, buiteneducatie,
- KIND&SAMENLEVING (T) Participatie en ruimte-educatie: Fix de mix
- UGent LORET (lokaal relevante thema's/teaching)
- DJAPO Aan de slag met gebruik van publieke ruimte in de klas vanuit een doordachte EDO-leeromgeving.

Uitwisseling in verschillende break-out rooms: Wat neem ik mee uit de keynotes en praktijksessies?

Wallonië: volgende Benelux-conferentie: een tipje van de sluier

Tot ziens (!) door Vlaanderen

Aantal deelnemers

- Verspreid over de twee dagen: 136 effectief van de 180 ingeschreven =75,5%
- Dag 1: 70 deelnemers;
- Dag 2: 66 deelnemers

Globale tevredenheidsscore:

- 8/10 (o.b.v. 24 evaluaties)

Samenvatting van de twee keynotes

Keynote 1: Leen Gorissen

Leen Gorissen, Ph.D. in Biologie, is gespecialiseerd in ecologie, transitiewetenschap, regeneratief ontwerp en bio-geïnspireerde innovatie. Ze is de oprichter van Centre4NI (voorheen bekend als Studio Transitio), een katalysator die organisaties en bedrijven helpt te innoveren zoals de natuur. Ze is een veelgevraagde evaluator van innovatieprojecten door de Europese Commissie. Voordat ze Centre4NI oprichtte, werkte Leen als transitie-onderzoekscoördinator bij de Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek (VITO België). Ze is auteur van het recente boek 'Building the Future of Innovation on millions years of Natural Intelligence'.

De titel van haar lezing was: **Slimmer invullen van en omgaan met ruimte op basis van Natural Intelligence - de intelligentie die al 3.8 miljard werkt**

De uitgangsvraag van deze lezing was: *“Wordt het niet tijd om te beginnen leven op de aarde alsof we willen blijven?”* (Jonathan Porrit, Forum of the future) We delen allemaal hetzelfde doel: het leven (planten, dieren, mensen) wil blijven leven, en de natuur is de beste gids voor de toekomst. Natural Intelligence (N.I.) heeft al 3,8 miljard jaar bewezen dat ze werkt.

“Vogels zijn even belangrijk voor ons welbevinden als financiële zekerheid.” Ook economen zouden biologie moeten krijgen! De belangrijkste factor van economie zijn natuurlijke grondstoffen, en die zijn eindig. We weten als Homo sapiens (‘verstandige mens’?) al zeer veel. Zelfs een [studie van IMF](#) zegt dat onze beste oplossing om de klimaatsverandering tegen te gaan is, zorgen dat er terug veel meer walvissen zijn.

“De gezondheid van het onderdeel staat rechtstreeks in verband met de gezondheid van het geheel.” Onze eigen gezondheid hangt dus af van de gezondheid van het groter geheel rondom ons. Een grondbeginsel van de natuur is “Investeer in de gezondheid van anderen om die van jezelf te garanderen.”

Zo geven bv. bomen ondergronds voedingsstoffen door aan andere zwakkere bomen.

“Duurzaamheid is het bijproduct van regeneratieve waardencreatie.” Een evolutie/ontwikkeling kan degeneratief, duurzaam of regeneratief zijn. Leen Gorissen omschrijft ‘duurzaam’ als ‘zero impact’. Regeneratie en een regeneratieve waardencreatie gaat van een zero naar een positieve impact. Regeneratie is een proces van vernieuwing dat leidt tot een hogere orde van gezondheid, ‘rijkdom’, vitaliteit en levensvatbaarheid. Het heeft geen éénmalige positieve impact maar creëert een cascade aan positieve impact. Leen Gorissen gaf het voorbeeld van de herintroductie van wolven in het Yellowstonepark om dit principe te illustreren. Een regeneratieve waardencreatie kan er alleen maar komen door een mindshift te maken naar biocentrisme: de mens ziet zichzelf als een onderdeel van de natuur, niet als een (be)heerser ervan.

Een volgende overtuiging die Leen Gorissen poneerde was: *“Zonder persoonlijke verandering komt er geen systeemverandering”*. We kunnen klagen dat systemen niet goed zijn, maar als wij niet veranderen zullen systemen ook niet veranderen. Dat leidt ons tot de vraag ‘Wie moet ik/jij worden om regeneratieve impact te creëren?’ Wat naar boven komt in het individu, komt naar boven in het collectief. Er is geen top-down management, natuur werkt steeds

Wat kunnen we doen op vlak van duurzaam ruimtegebruik?

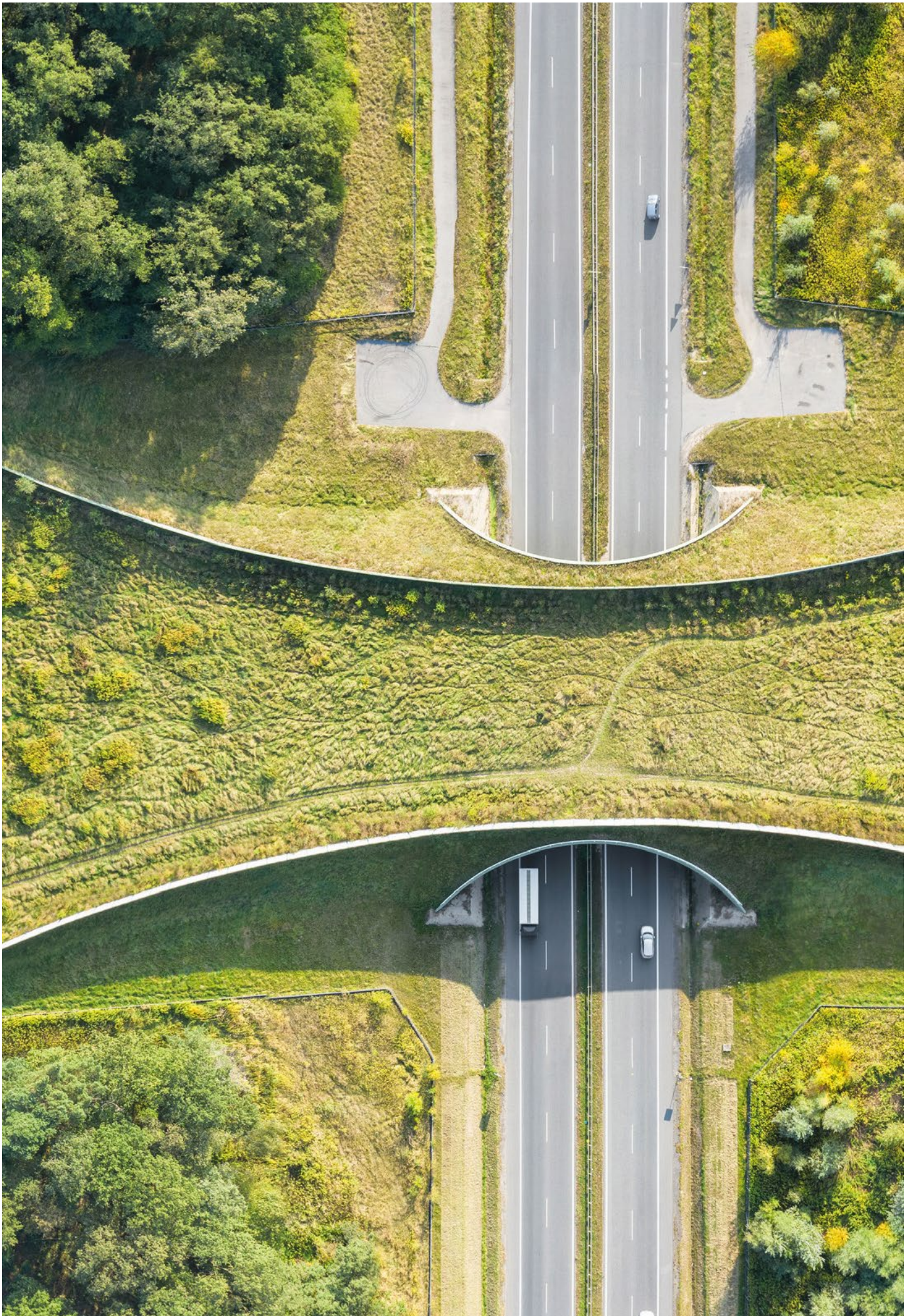
Het is aangewezen -eigenlijk noodzakelijk- om meer inzichten uit de natuur toe te passen op hoe we onze ruimte inrichten. De uitgangsvraag is: *“Hoe kunnen we onze leefomgeving rijker en gezonder achterlaten?”* “Wanneer het bos en de stad niet meer van elkaar verschillen hebben we duurzaamheid bereikt” (Janine Benyus, Biomimicry 3.8 institute). Een mooi voorbeeld is Project Positive (<https://biomimicry.net/project-positive/>) Kijken naar wat de natuur levert aan diensten op een bepaalde plek. Bv. koralen, bossen...slaan koolstof op, zuiveren lucht, produceren zuurstof, reguleren water, herbergen biodiversiteit, enz. Kunnen we onze gebouwen, steden ontwikkelen zodat zij op een zelfde manier die diensten leveren? Dit lijkt utopisch maar er zijn al tal van voorbeelden. Bv. Het gebouw [Bosco Verticale](#) te Milaan, ontworpen door Stefano Boeri, is zeker het bekendste symbool van groene stedelijke ontwikkeling. De wisseling van de seizoenen verandert de groene architecturale compositie, aangevuld met meer dan 15.000 planten en 90 verschillende soorten bomen, struiken en bloemenvetatie: het equivalent van een bos van 3 hectare dat elk jaar 30 ton koolstofdioxide kan opnemen. Het hoofdkantoor van Triodos-bank heeft een volledig recyclebaar gebouw dat de ecologie van het landschap versterkt. Het bedrijf [Interface](#) dat o.a. tapijttegels maakt, gaat

bottom-up! Men zegt dikwijls “Duurzame ontwikkeling is iets voor de overheid, voor China... nee, de natuur werkt altijd met het kleinste element. Dat geeft hoop, dat betekent dat als wij veranderen, het herstel snel kan gaan.” Als voorbeeld gaf ze haar eigen tuin: die was een kale vlakte tussen industriële landbouwgronden. Na zeven jaar herstel, zijn er al 60 diersoorten waargenomen...

niet alleen voor een ‘mission zero’, maar is zelfs goed op weg om het leefmilieu te verbeteren met hun activiteiten. Ook de gemeente Amsterdam probeert dit met [‘city doughnut’](#) te doen. Hoe kunnen we de gemeente/stad herinrichten zodat we ze beter achter laten, niet alleen voor de mens maar voor de hele planeet. Belangrijk hierbij is om te onderzoeken hoe we van ecosystemen kunnen leren.

Haar besluit: *“Wanneer we beseffen dat duurzaamheid het bijproduct is van regeneratieve waardecreatie dan pas beginnen we te doen wat de natuur doet. De planeet beter achterlaten dan dat we ze gevonden hebben, is de enige garantie op succes in een continu veranderende wereld. The Nature of the Future and the Future of Nature are interdependent. De natuur (de aard) van de toekomst en de toekomst van de natuur zijn verweven met elkaar.”*

Bij de vragenronde had Leen Gorissen voor leerkrachten/educatoren nog de tip: **“Blijf niet te veel binnen zitten, ga met leerlingen naar buiten en betrek leerlingen bij ecologische herstelprojecten... dit geeft veel creativiteit en hoop!”**

Keynote 2: Sven De Visscher

Sven De Visscher, PhD Educational Sciences, Lector opleiding Sociaal Werk en onderzoekscoördinator eCO-CITY aan Hogeschool Gent. Zijn onderzoeksfocus ligt op samenleven in verstedelijkende contexten. Dit omvat kindvriendelijke steden, gemeenschapsontwikkeling, stadsvernieuwing en maatschappelijk werk in stedelijke contexten. Hij bestudeert deze onderwerpen meestal vanuit een multidisciplinair, kwalitatief en participatief perspectief. De meest recente projecten hebben betrekking op kindvriendelijke hoogbouwomgevingen en kwalitatieve sociale huisvesting.

Samen met kinderen de stad van morgen plannen

N.a.v. een protest tegen de aanwezigheid van bomen in een straat omwille van bladafval, het licht dat ze wegnemen... verscheen volgende uitspraak in de pers **“Eiken horen thuis in een bos...”**. Sven De Visscher vindt dit een exemplarisch voorbeeld van hoe mensen gesegregeerd kijken naar de functies in een stad. We hebben geleerd om elke functie of doelgroep een eigen plek geven. De vraag is dan naar wiens beeld de resterende publieke ruimte wordt gevormd.

Ruimte is een schaars goed geworden. We moeten ze met steeds meer mensen delen en iedere functie (wonen, natuur, mobiliteit, sport, cultuur...) vraagt steeds meer plaats. Sommige steden weren op bepaalde plaatsen bepaalde groepen door ‘architecturale ingrepen’: zitbanken kleiner maken zodat daklozen er niet op kunnen slapen; op plekken waar veel hangjongeren vertoeven geluiden met heel hoge tonen afspelen om hen te verdrijven... De strijd om ruimte is vandaag actueler dan ooit: BRV (Beleidsplan Ruimte Vlaanderen) wil ‘meer doen met minder ruimte’: verdichting, gedeeld en tijdelijk ruimtegebruik... De resterende open ruimte staat onder druk van privatisering; covid heeft het toegankelijk maken van betekenisvolle ruimte nog meer in de aandacht gebracht.

De pedagogiek is heel lang afwezig gebleven op het domein van open(bare) ruimte: Hoe kan open ruimte een opvoedend karakter krijgen? Er heerst een ‘beschermingsdenken’ in twee richtingen. Kinderen en jongeren moeten zelf beschermd worden tegen de gevaren van de stad (bv. verkeersdruk) maar ook - vanuit dominante stadsplanning - moeten de anderen beschermd worden tegen de overlast van kinderen en jongeren. Als gevolg hiervan zijn we een apart ‘jeugdland’ gaan creëren. Van ‘eiken horen niet in een straat’ naar **‘kinderen horen niet thuis in een stad.’**

Kinderen hebben weinig politieke en economische invloed en hebben dus een zwakke burgerschapspositie in het huidige beleid van ruimtelijke planning. Net omdat deze groep zo’n zwakke positie heeft moet er aandacht voor zijn!

“Het is niet omdat de puberteit betoogt, dat we met puberale antwoorden moeten komen”

(Knack 27 januari 2019). De reactie van de minister van onderwijs op het klimaatspijbelen: *“Spijbelen is als een rood licht negeren, het mag niet”* (de boodschap is dus: Niet spijbelen maar les volgen!), is hetzelfde als zeggen: ‘Nu moet je leren en later als je groot bent mag je meepraten.’ Jongeren en kinderen mogen alleen reageren wanneer en op een manier waarop volwassenen dit willen. IVRK Internationaal Verdrag Rechten van het Kind (1989) gaat niet alleen over het recht op spelen, vrije tijd en speelruimte (art. 31) maar ook over recht op inspraak (art.12). Unicef gaat nog verder en introduceert het concept ‘kindvriendelijke stad’. Dit concept vertrekt van het idee dat de positie van kinderen en jongeren de maatstaf moet zijn waarop steden moeten worden ontwikkeld. Een kindvriendelijke stad vindt dan zijn uitwerking op lokaal stedelijk niveau. De zoektocht naar manieren om meer inspraak te geven is vooral een technische uitdaging geworden. Participatie wordt sterk geïnstrumentaliseerd en daardoor vergroot het risico op schijnparticipatie. ‘Moeilijk bereikbare doelgroepen’ ontstaan net door moeilijke participatieprocedures. Skaters, hangjongeren... kennen de stad op hun eigen manier en hebben daarom net ook een waardevolle kijk. Meestal primeren methodologische vragen op het inhoudelijke en zo gaat men voorbij aan wat kinderen en jongeren echt willen. Men luistert selectief naar de antwoorden, en hoort vooral hetgeen wat past in de al opgemaakte planning. Kinderen mogen meestal ook enkel meedenken over ruimte voor kinderen, niet over de brede stad.

Dit sluit ook aan bij de rol van de overheid als 'efficiënte dienstverlener' die de burger ziet als klant en rechthebbende. Hier loert dan het gevaar van **consumptisme en juridisering**. Bijvoorbeeld, we vragen aan kinderen 'Wat wil jij op dit buurtpleintje?' en dan komt een lijstje met mogelijke maar ook veel onmogelijke antwoorden: zwembad, dierentuin, pretpark... De lokale overheid kan er dan uit plukken wat past binnen hun plaatje. Kinderen kunnen ook maar antwoorden in termen van wat ze al kennen. Het is interessanter om te horen wat kinderen nog niet kennen en van daaruit te gaan zoeken wat allemaal mogelijk is. Hiervoor zijn methodieken nodig die de kinderen zelf laten verbeelden en ontdekken. Participeren is leren en omgekeerd: Om een degelijke inspraak te verkrijgen, moet je dus eerst laten zien en ontdekken wat allemaal mogelijk is op een plek...

Enkele voorbeelden van goede participatiepraktijken met aandacht voor het kindperspectief:

'Buit environment education' is bij ons maar beperkt aanwezig. Dit is anders in bv. Duitsland waar een grote groep van architecten er voor pleit, om te vertrekken van het kindperspectief bij ontwerpen in de stedelijke omgeving. Hiervoor moet je kinderen eerst voldoende kennis bijbrengen, bv. over hoe planning werk. Zo kan je hen empoweren zodat ze invloed kunnen uitoefenen.

'De grond der dingen' is een project waarin iedere Mechelaar een idee mocht geven om 1m² publieke ruimte zelf in te vullen. Men kon dit idee ook koppelen aan dat van anderen om zo meer m² samen in te vullen. De achterliggende gedachte was "We streven niet naar consensus, wel naar dialoog, waarbij we het conflict niet uit de weg gaan, maar juist omarmen. We streven naar een gemeenschappelijk, meerstemmige wereld".

Sven De Visscher is van mening dat planners en architecten eigenlijk aan **samenlevingsopbouw** doen en dat **is een gedeeld duurzaamheidsvraagstuk**.

eCO-CITY de "onderzoeksgroep" van Sven De Visscher ontwierp een methodiek www.kids-gids.be waarbij ze kinderen benaderen als mede-onderzoekers en niet zozeer als consument. Uitgangsvraag is dus niet 'wat heb jij nodig?' maar 'wat heeft onze stad, deze plek nodig?'

en door samen te leren creëer je nieuwe oplossingen voor bepaalde stedelijke problematieken.

We zoeken volgens Sven De Visscher ook te snel naar een consensus i.p.v. dissensus/controversie. "*Participatie moeten we zien als iets 'onaf', als een voortdurend leerproces*".

De masterproef van Lien De Saegher heeft ook aangetoond dat leermethodes (handboeken ed.) veelal klassieke woonsituaties afbeelden met vrijstaande woningen in landelijk gebied. De kans bestaat dat leerlingen dit als de norm gaan aanzien en later zich hier aan gaan spiegelen. Andere woonvormen zoals appartementen en rijwoningen, worden dan aanzien als 'minder'.

Kort samengevat zijn er 5 fases bij dit proces:

- 1. Kijken en onderzoeken**, de probleemdefinitiefase: de omgeving op andere manieren leren zien. Meervoudige betekenissen van een plek leren kennen.
- 2. Uitwisselen en ordenen**: een taal creëren om wensen duidelijk te maken aan planners. Bv. een belevingskaart door kinderen laten opmaken. Ze duiden op een kaart aan waar er volgens hen veel natuur is, waar ze zich goed voelen, ze goed kunnen voetballen, waar ze weggejaagd worden...
- 3. Verbeelden en experimenteren**: ideeën genereren. Na contact met ideeën van andere groepen in gesprek gaan over mogelijke toekomstscenario's voor de buurt. Er bestaan hiervoor leuke collageprogramma's.
- 4. Toetsen en selecteren**: Toekomstscenario's selecteren. De inbreng van de kinderen op de agenda van de volwassenen plaatsen.
- 5. Tussenkomen en presenteren**

Zelfs educatoren die maar twee uur een kind zien, kunnen een bijdrage leveren in dit proces. Op elk van de fasen kan je met een andere groep starten. Zo kan je bv. verder werken op een probleemdefinitie van een vorige groep.

In zijn slotpleidooi zegt Sven De Visscher dat het zijn sterke overtuiging is dat als we een duurzame toekomst voor onze stad willen genereren, dat we dan kinderen duurzaam met onze stad moeten verbinden. **We moeten dus geen segregatie maar net verbinding tussen verschillende groepen stimuleren!** In 'Last child in the woods' beschrijft Richard Louv de vervreemding van kinderen t.o.v. de natuur. Naar analogie wil Sven De Visscher daarnaast nu ook 'Last child in the streets' plaatsen. "We moeten meer gaan inzetten op het overwinnen van de angst voor de stad, het creëren van stedelijke ervaringen met participatie van kinderen en jongeren als doelstelling op zich. Er voor zorgen dat kinderen terug kunnen, mogen en willen gebruik maken van stedelijke ruimtes zodat ze daardoor willen nadenken over duurzame toekomst voor stedelijke context."

Besluit

Het was een Benelux-conferentie 'Special edition'... We konden elkaar niet live ontmoeten en tijdens informele momenten elkaars ervaringen en ideeën beter leren kennen. Dit werd door de deelnemers en organisatoren als een gemis ervaren. Enkel tijdens de online workshops en op het einde van de conferentie was er de mogelijkheid om de opgedane kennis en inzichten uit de keynotes en workshops uit te wisselen. De deelnemers gaven in de evaluatie en korte reacties achteraf wel aan dat ze toch een leerwinst hadden geboekt. Educatie voor duurzaam ruimtegebruik heeft nu meer invulling gekregen, zowel qua inhoud, als methodieken om hierrond te werken.

Op deze manier hebben we het thema 'Educatie voor duurzaam ruimtegebruik' breder bekend gemaakt bij de deelnemers uit de verschillende regio's en gaven we hen concrete manieren en methodieken mee hoe ze hier zelf verder mee aan de slag kunnen gaan.

We zijn benieuwd naar de editie van 2023.

Het Waals Gewest en het Secretariaat-Generaal van de Benelux organiseren op 2 en 3 februari 2023 te Eupen het sluitstuk van de trilogie van Benelux-conferenties over de link Duurzaamheidseducatie en Ruimte. Het thema - met de overstromingen van 2021 als achtergrond – is: 'Samenleven in onzekerheid'.

